

ASS in het kleuteronderwijs

Ondersteuningsnoden binnen de klascontext

Opleiding: Kleuteronderwijs

Academiejaar: 2020-2021

Johan D'hooge
Inge Havermans

ARTESIS PLANTIJN
HOGESCHOOL ANTWERPEN

Inhoud

Dankwoord	5
Inleiding & Probleemstelling	6
1. Inleiding	6
2. Probleemstelling	7
2.1 ASS in zijn vormen	7
2.2 Het aanbod in ondersteuning en begeleiding	8
2.3. De rollen van het CLB, de zorg en het bijzonder onderwijs	9
2.4 Autisme methodiek	9
2.5 Noden van de leerkracht en de school	10
Probleemstelling (hypothese) - Vraagstelling	12
1. De onderzoeksvraag	12
1.1. Deelvragen	13
Onderzoeksmethode	14
1. Vragenlijst	14
2. Interviews	15
3. Bevraging instanties	16
4. Data verwerking	16
Resultaten & Conclusie	17
1. Resultaten	17
1.1 Vragenlijst gericht op het ondersteunen van leerkrachten die kleuters begeleiden met al dan niet vastgestelde ASS.	17
1.1.1. Invloed van kleuter(s) met al dan niet vastgestelde ASS op het klasgebeuren	18
1.1.2. Invloed kleuter(s) met al dan niet vastgestelde ASS op andere leerlingen	18
1.1.3. Specifieke ondersteuning aan kleuter(s) met al dan niet vastgestelde ASS bij het klasgebeuren..	18
1.1.4. Specifieke ondersteuning die gegeven wordt aan leerkrachten bij het begeleiden kleuter(s) met al dan niet vastgestelde ASS	19
1.1.5. Meerwaarden in de ondersteuning bij het begeleiden van kleuters met al dan niet vastgestelde ASS	19
1.2. Interview met een zorgleerkracht en en een zorgcoördinator binnen een stedelijke basisschool in Antwerpen	20
1.3 Interview met een klasleerkracht uit het stedelijk basisonderwijs in Antwerpen.	22
1.4. Informatie Vlaamse instanties	24
1.4.1. Politiek: Kabinet Weyts	24

1.4.2. Ondersteunende instanties	25
1.4.2.1. CLB	25
1.4.2.2. Autisme Vlaanderen	26
Conclusies.....	28
Discussie en aanbevelingen	29
Bibliografie	32
Bijlagen :	34
Bijlage1: ASS in het kleuteronderwijs.....	34
Bijlage 2: Mail gegevens ondersteuning instanties	37

Dankwoord

Dit onderzoek was een hele beleving en is op veel vlakken leerzaam geweest. Het gaf me een diepere kijk op ASS, op zorgondersteuning en op noden van leerkrachten en onderwijs. Ook stelde het mij in staat om contacten te leggen met ondersteuning en politieke instanties. De informatie die ze deelden waren bruikbaar voor mijn onderzoek en leerrijk voor mezelf. Uiteraard ben ik al deze instanties dankbaar voor hun bereidwilligheid om mee te werken aan dit onderzoek.

Ook ben ik alle deelnemers dankbaar die de vragenlijst hebben beantwoord. Hun gerichte antwoorden gaven mij enerzijds een inkijk in hun beleving en anderzijds mooie resultaten die me konden helpen dit onderzoek volledig te maken.

De mensen die ik mocht interviewen kon ik al reeds persoonlijk bedanken voor hun tijd en medewerking aan dit onderzoek.

Graag wil ik ook Inge Havermans bedanken die doorheen de ontwikkeling van deze bachelorproef steeds klaarstond om vragen te beantwoorden of hulp te bieden waar mogelijk. Mede dankzij haar kreeg ik ook groen licht om dit onderwerp uit te werken.

Dat het niet altijd even makkelijk was durf ik toe te geven. Het was dan ook een grote taak die ik op mij had genomen om dit onderwerp te kiezen. Wetende dat ik dit onderzoek alleen ging leiden, had ik er alle vertrouwen in dat dit tot een mooi einde kon komen.

Mijn dank gaat ook uit naar AP-hogeschool en alle lectoren binnen de opleiding kleuteronderwijs. Samen maakten ze het mogelijk om doorheen de opleiding lessen en verschillende materialen aan te reiken die me rijker maakten en deden groeien als leerkracht. Mede gaf het me ook verdieping op heel wat gebieden binnen deze opleiding. Ook dit kon mij helpen bij het opmaken van mijn bachelorproef.

Als laatste wil ik mijn echtgenoot bedanken. Zijn steun en geloof in mij waren een grote kracht waar ik me vaak aan kon optrekken. Ook zijn ondersteuning bij het uitwerken van deze bachelorproef mag geprezen worden.

Johan.

Inleiding & Probleemstelling

1. Inleiding

Al jaren komen kinderen met ASS veel sneller terecht in het reguliere onderwijs. Veel leerkrachten kennen wel wat ASS is, echter is er een verschil tussen het kennen en weten toepassen van de juiste methode voor het kind te ondersteunen. Er bestaat geen handleiding of een uitgeschreven praktijkbundel hoe een leerkracht een kleuter met al dan niet vastgestelde ASS ondersteunt of begeleidt.

ASS is een pervasieve ontwikkelingsstoornis met een neurologische oorzaak die er voor zorgt dat de ontwikkeling verstoord zal verlopen op grond van enkele ontwikkelingsgebieden zoals;

Communicatie: Ze begrijpen taal vaak zeer letterlijk. Lichaamstaal, gelaatsuitdrukkingen en sociale aanwijzingen worden vaak anders of mis begrepen.

Sociaal: Omdat sociale regels heel wisselend en onzichtbaar zijn is er moeite in de omgang met anderen.

Flexibel denken en handelen: Ze ervaren problemen bij wisselende situaties of veranderingen. Kinderen met ASS hebben vaak slechts oog voor enkele objecten. Ook kan er een totaal gebrek aan verbeelding en invoelingsvermogen zijn. Vaak is er ook sprake van een te veel aan fantasie.

(Triangel, z.d.)

Om de noden van een kind met ASS te achterhalen leren leerkrachten best kijken door de autobriil. Kinderen met ASS hebben duidelijkheid en structuur nodig, nog meer dan andere kinderen. Als kinderen met ASS gewoonten of routines hebben is het belangrijk om deze te respecteren en ook toe te passen.

(“Visualiseren en communicatie”, z.d., “Uitgeverij Pica”, 17-07-03, Steyaert, z.d.)

De laatste decennia is de diagnoseleeftijd van ASS gedaald. Vandaag de dag kan een kind van twee jaar een betrouwbare diagnose krijgen als er vermoeden is van ASS. Hierdoor kunnen in de meeste gevallen gepaste behandelingen aangeboden worden. Het is belangrijk om onderzoek te doen naar wat de meest werkzame behandeling is, met oog voor zowel doelstellingen als methode.

De meeste behandelingsmethodes zijn onderbouwd met gedragstherapeutische en/of ontwikkelingsgerichte technieken. Andere methoden zijn eerder gericht op het aanpassen van de omgeving. Elke methode kan niet alleen door een therapeut, maar ook door ouders en leerkrachten worden toegepast.

Het is niet de methode op zich dat het begeleiden van een kind met ASS moeilijk maakt, het is veeleer de combinatie van factoren.

Leerkrachten krijgen binnen hun dagelijkse klaswerking steeds meer te maken met diversiteit. Hierin worden ze ondersteund, onder andere door de zorgcoördinator. Het is niet duidelijk welke verwachtingen leerkrachten hebben tegenover deze ondersteuning en hun taakomschrijving met betrekking tot leerlingen met extra onderwijsbehoeften. Ze staan vandaag de dag vaak voor heel wat uitdagingen. Hierdoor hebben leerkrachten nood aan ondersteuning in de zoektocht naar het omgaan met diversiteit.

Elke leerkracht heeft specifieke noden gericht op hun klas, maar wat als een kind met ASS het hele klasmanagement verstoord en de leerkracht tools mist om dit aan te pakken. De leerkracht staat er ook vaak alleen voor en krijgt enkele uren ondersteuning van de zorg.

Mohamed Louarroudi (2018) concludeert dat schoolleiders al snel in een dilemma zitten als het gaat over het begeleiden van leerkrachten. Als leerkrachten gedemotiveerd raken of gebukt gaan onder stress in de klas, dan kan er geconstateerd worden dat deze leerkrachten ondersteuning nodig hebben. Het M-decreet wordt hierin benoemd als een beïnvloedende factor.

Een gebrek aan tijd en obstakels zorgen ervoor dat uitgebluste leerkrachten nauwelijks geholpen worden. Ook is er nood aan betere omkadering vanuit de overheid. Door het uitvallen van leerkrachten loopt er de laatste jaren een groot lerarentekort op. Dit komt veel scholen niet ten goede en het zorgt ervoor dat de werkdruk voor andere leerkrachten alleen maar groter wordt. (Louarroudi, 2018)

Als een leerkracht specifieke ondersteuning nodig heeft bij een bepaald kind, zoals bij veel kinderen met ASS, dan kan er ondersteuning geboden worden vanuit het ondersteuningsnetwerk. Deze ondersteuner zal leraargerichte en leerlinggerichte ondersteuning bieden. De uren die hier voor worden vrijgemaakt zijn beperkt. Een hoofdopdracht in het basisonderwijs bedraagt 22 lestijden of 26 klokuren als schoolopdracht. Deze uren zijn inclusief professionalisering, overleg en samenwerking en andere desbetreffende taken en exclusief oudercontacten, administratieve taken en vergaderingen. Deze optelsom maakt dat er te weinig ondersteuning kan geboden worden in praktijk. (Klasse M-decreet, z.d.)

2. Probleemstelling

2.1 ASS in zijn vormen

Binnen dit spectrum zijn enkele specifieke vormen te omschrijven. De meest gekende vormen zijn de klassieke autisme, Syndroom van Asperger en PDD-NOS. Binnen dit spectrum zijn nog enkele vormen die minder voorkomen, dit zijn: Multiple complex Development Disorder (McDD), Syndroom van RETT en Syndroom van Heller.

Autistische stoornis wordt ook wel klassieke autisme genoemd. Deze vorm is het meest complex en gaat gepaard met communicatie moeilijkheden, ongeremdheid of hyperactiviteit, gedragsproblemen en agressiviteit. Andere symptomen die merkbaar zijn, zijn tics of dwangmatig gedrag, somberheid, slaapproblemen en epilepsie. Bij sommige van deze gevallen is er ook een verstandelijke beperking. Bij Asperger syndroom hebben kinderen en/of volwassenen een normale tot hoge intelligentie. Wie Asperger heeft ervaart moeite om te begrijpen wat anderen bedoelen, denken en voelen. Kinderen met deze vorm hebben vaak meer fantasie.

PDD-NOS wordt beschouwd als een problematiek die verwant is aan autisme. Iemand met PDD-NOS hebben dezelfde sociale en communicatieve problemen als bij autisme, alleen niet zo uitgebreid. ("Vormen van autisme - Parnassia Groep", z.d.)

Kinderen met ASS hebben een hele andere kijk op de wereld en beleven veel zaken ook anders. Dit veroorzaakt andere gedragingen of reacties en kan vaak misverstanden opleveren. Gelinkt aan het type ASS zal elk kind anders functioneren. Zo kan iemand met ASS proberen om veel contact te leggen, jammergenoeg zal dit stroef of vreemd overkomen. Het gemis aan sociale finesse belemmert hun in het leggen van relaties en opbouwen van vriendschappen. Door het gebrek aan sociaal gevoel proberen ze vaak op te vallen door intelligentie en logica.

Op vlak van communicatie kan er ruis ontstaan doordat deze vaak oppervlakkig is, maar ook een repetitieve inhoud heeft. Door associatief denken heeft hun verhaal ook vaak weinig lijn en het zorgt ook

voor dat ze zich niet in anderen hun plaats kunnen stellen. Hun empathisch vermogen ligt ook lager dan bij mensen zonder ASS.

Kinderen met ASS kunnen zich ook vaak moeilijk aanpassen aan nieuwe situaties of aan veranderingen. Ze vertalen de stress die ze hierbij ervaren door stereotiepe bewegingen en het ontwikkelen van routines komen hierdoor vaker voor.

2.2 Het aanbod in ondersteuning en begeleiding

Kinderen met ASS gaan naar het buitengewoon onderwijs of naar het reguliere onderwijs, als ze aan de toelatingsvoorwaarden voldoen. Enkel met een verslag dat werd opgesteld door het CLB kan een kind doorverwezen worden naar buitengewoon onderwijs. De school zal eerst alle mogelijke maatregelen moeten nemen alvorens een leerling wordt doorgestuurd.

Wanneer een kind met een individueel aangepast curriculum wordt ingeschreven in een gewone school zijn volgende zaken belangrijk:

- De leerling moet niet dezelfde doelen halen als de andere leerlingen.
- Als de aanpassingen die nodig zijn om de leerling dit aangepast curriculum te laten volgen onredelijk zijn, kan de school zich ontbinden van de inschrijving. Dit kan enkel na een gesprek met CLB en ouders.
- Het CLB kan het vooropgestelde verslag opheffen als blijkt dat de leerling wel in staat is om het gemeenschappelijk curriculum in een gewone school te volgen.

De voorbije jaren ving het M-decreet veel wind door onderwijzers en scholen. Het M-decreet, dat in 2015 werd ingevoerd om zoveel mogelijk kinderen met een beperking te integreren in het reguliere onderwijs, heeft bewezen dat het een grotere opgave was dan ze voorspeld hadden. De Vlaamse overheid verlangt van scholen om sterk in te zetten op inclusie onderwijs en daar komt ook heel wat extra bij kijken. Scholen moeten ook redelijke aanpassingen doorvoeren volgens het M-decreet. Zorg wordt hoe langer hoe meer gezien als een sterk fundament in het vooropgestelde schoolbeleid. De aanpassingen die de scholen nog extra moeten doorvoeren, zullen er voor moeten zorgen dat de barrières wegvallen waardoor leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften optimaal kunnen ontwikkelen en lessen kunnen volgen.

Redelijke aanpassingen kunnen bestaan uit:

- Remediërende maatregelen: Leerlingen individueel helpen
- Differentiërende maatregelen: Leerstof en lesaanpak variëren
- Compenserende maatregelen: Hulpmiddelen zoals een laptop
- Dispenserende maatregelen: Vrijstellingen van onderdelen toelaten

Deze aanpassingen kunnen uiteraard beoordeeld worden op redelijkheid. De school kan rekening houden met onder meer kostprijs, impact naar school- en klasorganisatie, duur van de aanpassingen, gevolgen van de aanpassingen voor de levenskwaliteit van de leerling, gevolgen van de aanpassing voor omgeving en andere leerlingen of het al dan niet ontbreken van gelijkwaardig alternatieven.

(“Grote lijnen van het M-decreet | Voor onderwijspersoneel”, z.d.)

Er wordt naar de toekomst een nieuw ondersteuningsmodel uitgewerkt. Dit nieuw ondersteuningsmodel of ‘Begeleidingsdecreet’ zou als doel hebben het M-decreet te vervangen en zal ten vroegste van start gaan in schooljaar 2021-2022. Minister van onderwijs Ben Weyts wil voldoende tijd uitrekken voor voorbereiding en overleg.

Er blijft ingezet worden op inclusief onderwijs en er zal meer gewerkt worden aan voldoende maatschappelijk draagvlak en pedagogische houvast. Dit wil niet zeggen dat er stappen worden terug genomen, maar er wordt een doel gecreëerd om verder te werken aan een draagvlak. De vraag kan hier dan gesteld worden of daadwerkelijk een verbetering zal doorgevoerd worden.

(“Grote lijnen van het M-decreet | Voor onderwijspersoneel”, z.d., “M-decreet in het onderwijs wordt afgeschaft en vervangen door ‘begeleidingsdecreet’”, 2019, “Naar een begeleidingsdecreet voor leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften”, z.d.)

2.3. De rollen van het CLB, de zorg en het bijzonder onderwijs

In Vlaanderen heeft elke erkende school een samenwerking met een centrum voor leerlingenbegeleiding of (CLB). Het CLB werkt vraaggestuurd: op vraag van de leerling, ouders of van de school. Het CLB kan helpen, ondersteunen of doorverwijzen in geval van leer en studie-problemen, vragen over de onderwijsloopbaan, psychisch en sociaal functioneren, pest en grensoverschrijdend gedrag, preventieve gezondheidszorg. (Vlaanderen CLB, z.d.)

Elke school heeft een zorgbeleid en een zorgteam. Dit team bestaat uit een zorgcoördinator een zorg-ondersteuner of SES-leerkracht en een ondersteuningsnetwerk. Elk kind met specifieke zorg-noden: thuissituatie, cultuurgebonden, speciale noden of zorgen, kunnen begeleid en ondersteunt worden door het zorgteam in de school. (“Wat is zorg?”, z.d.)

Wanneer een kind vraagt voor extra zorg kan dit kind besproken worden op het MDO (multidisciplinair overleg). Dit is een overlegmoment tussen de klasleerkracht, de directie, het zorgteam en de CLB-contactpersoon.

Wat kan er besproken worden:

- Leerlingen met een specifieke zorgvraag naar het CLB toe.
- Opvolging van leerlingen die al in begeleiding zijn (op school of in het CLB)
- Vragen naar schoolondersteuning
- Opvolging leerplicht of zorgwekkende afwezigheden

(De Horizon, z.d.)

2.4 Autisme methodiek

Deze methodiek bestaat uit zes kernbegrippen en helpt om een autisme-vriendelijke school en klas te creëren. Deze methodiek helpt je anders kijken naar het gedrag van kinderen met ASS.

1. Autistisch denken: De kern van autisme zit zich in het autistisch denken of de manier hoe ze waarnemen en betekenis geven aan zaken. Wanneer kinderen met ASS gedachten intenties, gevoelens en ideeën van zichzelf en anderen moeten achterhalen, kan het al snel moeilijk worden (*theory of mind*). Ze hebben het lastig om oplossingen te bedenken of om zich aan te passen aan allerlei dagelijkse situaties (*executieve functies*). Daarom is het belangrijk om ze hulpmiddelen te bieden zoals een eigen daglijn of werken met pictogrammen. Leer mee de taal spreken van het autisme en probeer ook te achterhalen wat het kind nodig heeft om te functioneren. Het is belangrijk hierin de juiste context kan scheppen voor hen, dit lukt henzelf niet (*contextblindheid*). Ook hebben ze het moeilijk om vanuit de essentie samenhang te zien tussen losse elementen. Dit zorgt voor een beperking tot het kunnen bekomen van een geïntegreerd beeld (*centrale coherentie*).

2. Basisrust: Basisrust wordt bereikt door uitdagingen en mogelijkheden in evenwicht te brengen. Het behoort tot een noodzakelijke voorwaarde om te leren en groeien als mens. Basisrust bestaat uit verschillende componenten: fysiek, cognitief, sensorisch... Bij kinderen met ASS kan over- of ondergevoeligheid aanwezig zijn. Er is dan een gevoeligheid op zintuiglijke prikkels (*hyper-hyposensitief*). Door aanpassingen te maken aan de omgeving en zorgen voor voorspelbaarheid kan dit leiden tot basisrust bij het kind met ASS, maar ook bij de leerkracht. Het is relevant om te achterhalen wat het kind een goed gevoel geeft. Deze informatie is waardevol en kan verder helpen bij het begeleiden en ondersteunen.
3. Concrete communicatie: Een goede, concrete en positieve communicatie werkt bij elk kind, maar kinderen met ASS hebben hier ontzettend veel aan. De meest ASS vriendelijke vormen van communicatie zijn visueel, permanent en duidelijk.
4. Dubbelspoor: Ondersteuning bij het aanleren van vaardigheden en omgevingsaanpassingen, twee zaken waar kinderen met ASS ook sterke nood aan hebben. Aanpassingen in omgeving kan worden toegepast op het gebied van tijd, ruimte, activiteit, gedrag, verwachtingen en gevolgen. Het aanleren van vaardigheden op het gebied van communicatie, sociale omgang, vrije tijd, zelfredzaamheid en leer- en werkvaardigheden kan je best doen, rekening houdende met de context en het tempo van het kind met ASS. Aanleren van nieuwe vaardigheden kan stress met zich mee brengen, hier dient de leerkracht alert voor te zijn. De uiteindelijke stress zal meer energie van de leerkracht en van het kind met ASS vragen. Soms is het ook beter om meer energie te steken in omgevingsaanpassingen dan in beiden.
5. Eigenheid: Autisme vriendelijk begeleiden is maatwerk. Elk kind met ASS heeft een eigenheid en ook elke leerkracht heeft zijn/haar eigenheid. Probeer de eigenheid van het kind te achterhalen en bouw hier op verder.
6. Functionaliteit: Zorg ervoor dat kinderen met ASS de behoeften autonomie, verbondenheid en competentie waarnemen, dit zorgt ervoor dat ze gaan groeien als mens. Het is onze taak om kinderen met ASS alle mogelijke richtlijnen te geven om zo zelfstandig mogelijk te worden.
(“AutismeCentraalMethodiek”, 2018)

2.5 Noden van de leerkracht en de school

Veel leerkrachten geven aan dat ze al enkele jaren niet meer les geven op dezelfde manier als 10 jaar geleden. Vaak zijn ze ook bezig met kinderen opvoeden en problemen aan te pakken die buiten de klas of school zijn ontstaan. Elke leerkracht heeft specifieke noden gericht op hun klas. Wanneer er een kind met ASS de hele klasmanagement verstoort en de leerkracht de tools mist om dit aan te pakken, wordt dit een moeilijke oefening. Leerkrachten staan er ook vaak alleen voor en krijgen enkele uren ondersteuning vanuit het zorgteam. Als een leerkracht meer nodig heeft en niet goed weet waar de informatie of hulp te halen, dan wordt het complex.

We kunnen niet blijven verwachten dat leerkrachten alleen instaan voor een diverse klasgroep van 25 kinderen en de zorg er extra bijnemen.

Co-teaching zou hiervoor een mogelijke oplossing kunnen bieden. Dit kan helpen op het beter richten op zelfzorg en betere begeleiding van de klas en de ouders. Op scholen waar co-teaching wordt gehouden zijn ze alvast positief. Het is een aanvulling op elkaars kennen en kunnen, de leerkracht bereikt meer kinderen op korte tijd en de leerkracht doet aan zelfzorg. De werkdruk wordt lager en het

differentiëren is beter haalbaar. Leerkrachten leren hier tevens door bij en krijgen nieuwe energie om voor de klas te staan.

(Klasse lerarentekort, 2020, "Co-teachen in de kleuterklas –", 2020, Klasse Kracht co-teaching, 2020)

Noden van leerkrachten :

- Bijscholingen en trainingen rond diversiteit en zorg (hier specifiek gericht op ASS)
- Betere omkadering vanuit de overheid
- Meer ondersteuning en een samenwerking à la co-teaching

Leerkrachten ervaren dat klasgroepen vandaag de dag ruim zijn van hoeveelheid. Wanneer hier een kleuter met specifieke ondersteuningsnoden in de klas zit, kan dit als moeilijk ervaren worden. Vanuit de noden van leerkrachten kunnen we vooropstellen dat er een gemis is aan de nodige informatie bij het begeleiden van een kleuter met al dan niet vastgestelde ASS. Ze missen de juiste ondersteuning en hebben nood aan een gerichte samenwerking met een eventuele co-teacher. Ook ervaren ze een onduidelijkheid in de omkadering vanuit politiek vlak. Een verbetering van het M-decreet of een nieuw model gebaseerd op het M-decreet zou volgens politieke bronnen in de maak zijn.

Probleemstelling (hypothese) - Vraagstelling

Hoe kan ondersteuning naar leerkrachten kleuteronderwijs en kinderen met al dan niet bevestigde ASS verbeterd worden om beide partijen goed te begeleiden? Op dit ogenblik zitten leerkrachten vaak met de handen in het haar, is dit onkunde of onmacht?

Door eigen ervaring ben ik interesse gaan krijgen in dit onderwerp. Hierin kon ik zelf beleven dat een kleuter met ASS, hoe licht of zwaar het ook aanwezig is, een intense inspanning vraagt van de klasleerkracht en de rest van de klas. Wanneer gekeken wordt naar andere klassen moet er al niet ver gegaan worden om een andere of meerdere kleuters met ASS tegen het lijf te lopen. Het is merkbaar, hoe langer hoe meer krijgen ook deze kinderen een gezicht in het reguliere onderwijs. We kunnen ons hier de vraag stellen hoe we dit zo goed mogelijk opvangen als school.

Klasleerkrachten geven aan dat ze onvoldoende kunnen ondersteunen en begeleiden bij een kleuter met al dan niet vastgestelde ASS. Het is een opgave hunzelf en de rest van de klas niet te verliezen. Rekening houdend met de doelen die voorop worden gesteld, maar vaak moeten aangepast worden omdat de zorg veel vraagt.

Vandaag de dag mogen we blij zijn met nieuwe mogelijkheden in het onderwijs. Inclusie maakt het mogelijk dat kinderen met ASS of andere ondersteuningsbehoeften kunnen integreren in het reguliere onderwijs. Zorguren zijn schaars in een school en kunnen pas extra gegeven worden wanneer er effectief kinderen specifieke ondersteuning nodig hebben. In meerdere gevallen wordt de ondersteuning vaak ook opgestart met een grote vertraging. Hoe dit juist komt en wat daar eventueel aan kan veranderen is een interessante vraag die ik meeneem in het onderzoek.

1. De onderzoeksvraag

Wat kan bijdragen aan betere ondersteuning en begeleiding naar zowel de leerkracht als het kind met ASS?

Kinderen kunnen vandaag de dag getest worden voor ASS vanaf de leeftijd van 2 jaar. Enerzijds is dit goed om vroegtijdig een diagnose te stellen. Hoe sneller een aangepaste ondersteuning kan geboden worden hoe beter voor het kind en de omgeving. Anderzijds verloopt het proces stroef door hoge wachttijden of andere factoren. Ook dit zal aan bod komen in het onderzoek.

Zorginstanties en zorgteams doen hun uiterste best om vandaag de dag zo goed en gericht mogelijk te ondersteunen. Toch zitten sommige instanties tot op het tandvlees en is er nog maar weinig marge om meer ondersteuning te bieden. Ook hier zijn verschillende factoren die meespelen, zowel de financiële kant als de politieke invloed. Wat hun rol is en wat ze naar de toekomst beter kunnen organiseren zal ook bekeken en beschreven worden in het onderzoek.

Betere informatie en ondersteuning is een nood die leerkrachten ervaren. Workshops of opleidingen rond ASS en het begeleiden van een kleuter met al dan niet vastgestelde ASS zouden zaken kunnen zijn die hieraan bijdragen. Er zal binnen het onderzoek plaats zijn om dit af te toetsen.

1.1. Deelvragen

- Waarom is het zorgsysteem vandaag de dag nog zo complex?
- Wat zijn de oorzaken voor uitstel diagnose?
- Wat is de opinie van het CLB en de zorg-coaches?
- Wat kan een meerwaarde zijn om situaties nog beter te ondersteunen?

Onderzoeksmethode

Mijn onderzoek voerde ik uit op drie pistes, het afnemen van een vragenlijst, het afnemen van interviews en het verzamelen van informatie bij verschillende en relevante instanties.

Om de onderzoeksvragen te beantwoorden heb ik gekozen voor een kwalitatieve onderzoeksopzet. Robert K. Yin (2015) geeft aan dat een diversiteit aan gegevens, door het gebruik van meerdere methoden van dataverzameling, een kenmerk van kwalitatief onderzoek is. Dit wordt ook wel triangulatie genoemd en verhoogd de betrouwbaarheid van het onderzoek (Afstudeerconsultant, 2021). De informatie werd op verschillende niveaus verzameld, mesoniveau (school) en macroniveau (onderwijsbeleid).

In mijn onderzoek heb ik me toegespitst op de perspectieven van leerkrachten, LO leerkrachten, zorg leerkrachten en coaches en directies. Om een beter zicht te krijgen ben ik op zoek gegaan naar hun belevingen en ervaringen bij de begeleiding van kleuters met al dan niet vastgestelde ASS. Tot slot ben ik de meningen van experts bij het CLB en Autisme Vlaanderen gaan bevragen en heb ik het Kabinet van de viceminister-president van de Vlaamse Regering en Vlaams minister van Onderwijs, Sport, Dierenwelzijn en Vlaamse Rand bevestigd over dit onderwerp.

1. Vragenlijst

Allereerst ontwikkelde ik een vragenlijst die ik via verschillende kanalen aan heel wat scholen in België verstuurde. Zo schreef ik heel wat scholen aan per mail en vroeg hen mijn vragenlijst te verdelen onder de leerkrachten op school. Ook plaatste ik mijn vragenlijst op een facebook pagina (kleuteronderwijs: Thema's), dit is een gesloten groep voor kleuteronderwijzers uit België.

In totaal kreeg ik zestig ingevulde exemplaren terug gestuurd.

In oktober 2020 ben ik gestart met het opmaken van de online vragenlijst via Google Forms. In december 2020 was deze nagekeken door de lector en goedgekeurd om te verzenden. Ik verstuurde deze de eerste keer naar twintig scholen binnen Antwerpen. In februari 2021 zat ik op vijftien ingevulde exemplaren en verstuurde ik de vragenlijst opnieuw uit naar vijfendertig andere scholen binnen Antwerpen. Op dit moment schreef ik dus vijfenvijftig scholen aan in totaliteit. Eind februari 2021 had ik in totaal zesendertig ingevulde exemplaren. Op dezelfde moment plaatste ik de vragenlijst op het facebook platform en schreef ik nogmaals vijftien andere scholen aan binnen Antwerpen. In totaal schreef ik dus zeventig scholen aan binnen Antwerpen waar ik een deel ingevulde exemplaren van terugkreeg. Het andere deel ingevulde exemplaren verkreeg ik door leerkrachten uit kleuterscholen in België, nadat ik hun benaderde op het facebook platform.

Met mijn vragenlijst wilde ik voornamelijk de meningen en ervaringen verkrijgen van leerkrachten, LO-leerkrachten, zorgleerkrachten en zorg coaches en directie in het kleuteronderwijs. Ik stelde 4 vragen om demografische gegevens te verzamelen, zo verzamelde ik gegevens als geslacht, leeftijd, welke leerkracht, aantal jaar werkzaam in het onderwijs. Daarnaast bevroeg ik of de deelnemers al dan niet een kleuter met al dan niet vastgestelde ASS hebben begeleid. Verder stelde ik 12 open vragen en 4 gesloten vragen. De gesloten vragen zijn geen onderdeel binnen de verwerking van de gegevens in dit onderzoek.

Zo stelde ik 12 open vragen in de vragenlijst gericht op het bevragen naar de ervaring van hun begeleiding ten aanzien van de kleuter(s) met al dan niet vastgestelde ASS. Ik bevroeg welke ondersteuning de leerkrachten kregen bij het begeleiden van een kleuter met al dan niet vastgestelde ASS. En of ze hierin iets hebben gemist. Ook bevroeg ik wat leerkrachten als een meerwaarde ervaren in de ondersteuning bij het begeleiden van kleuters met al dan niet vastgestelde ASS. Ik bevroeg de leerkracht hoe zij in de toekomst, de begeleiding naar een kleuter met al dan niet vastgestelde ASS zou-

den aanpakken. Ik toetste de mening af over inclusie en polste de kennis en tevredenheid gericht op ondersteuningsnetwerken. Mede door deze vragen te stellen kan ik in beeld brengen welke instanties leerkrachten allemaal kennen en of deze positief beoordeeld worden of niet.

Verwerking van de kwalitatieve data gebeurde door deze te coderen, door bepaalde kernwoorden te verbinden aan de antwoorden van de deelnemers. Op basis hiervan kunnen verbanden gelegd worden tussen de verschillende antwoorden.

Eén van de voordelen van dit onderzoek is dat ik materiaal en tips heb verzameld die leerkrachten toepassen in de klas bij het begeleiden van een kleuter met al dan niet vastgestelde ASS. Deze verzamelde informatie kan na afloop gebundeld worden tot een soort handboek. Dit handboek kan gehanteerd worden door mezelf en andere leerkrachten in het kleuteronderwijs.

2. Interviews

Als tweede onderzoeksmethode voerde ik gestructureerde interviews uit binnen dit thema. Het gebruik van kwalitatieve interviews is aangewezen zodat ik aan de hand daarvan een beeld kan krijgen van de beleving en ervaring van de geïnterviewden in deze context. Bij drie personen kon ik een interview afnemen namelijk: een klasleerkracht, zorgleerkracht en zorgcoach. Het gaat hierbij om personen in het kleuteronderwijs die ervaring hebben bij het begeleiden van kleuters met al dan niet vastgestelde ASS. Het geplande idee was om meerdere mensen zoals zorgcoaches, ondersteuningsnetwerken en medewerkers van het CLB of andere instanties die ondersteuning bieden in scholen te interviewen. Door de coronacrisis zijn veel personen niet op mijn vraag ingegaan, hierdoor kon ik maar een beperkt aantal interviews afnemen. Mijn eerste interview nam ik af bij een klasleerkracht uit de tweede kleuterklas die werkzaam is op een stedelijke basisschool in Antwerpen. Deze leerkracht had een casus in de klas met niet vastgestelde ASS en nog 4 extra kleuters met een speciale ondersteuningsnood. Uit een eigen ervaring tijdens mijn stage, weet ik dat dit een pittige combinatie kan zijn. Haar verhaal kan je lezen in de resultaten. Ik interviewde ook twee personen, namelijk zorgleerkracht en zorgcoach op een stedelijke basisschool in Antwerpen. Hun antwoorden goot ik samen in een tekst die terug te vinden is in de resultaten.

Bij het interview met de klasleerkracht uit de tweede kleuterklas stelde ik gerichte vragen op de casus en hoe zij de situatie beleefde. De vragen tijdens het interview met de zorgleerkracht en zorgcoach waren gericht op het zorgbeleid binnen de school, welke procedures er bestaat bij een vermoeden van een kleuter met ASS en hoe de ondersteuning verloopt naar een kleuter, klasleerkracht en de andere kleuters bij een kleuter met ASS. Mijn werkwijze bij de interviews was als volgt. De gestructureerde interviews nam ik af op geplande momenten tijdens de periode januari tot en met maart. Alle drie de interviews vonden plaats op de school waar de geïnterviewden werkte. Ieder interview bevatte 10 gerichte vragen.

3. Bevraging instanties

Voor mijn derde en laatste onderzoeksmethode bevroeg ik via mail naar informatie bij verschillende en belangrijke instanties. Deze instanties die betrokken zijn bij het onderwijs zijn het kabinet van onderwijs met minister Ben Weyts (N-VA), het CLB Vlaanderen, Autisme Vlaanderen. Al deze instanties die ik mailde stelde ik dezelfde vragen. Ik gaf hun mijn onderzoeksvraag mee en stelde vier subvragen. Zo bevroeg ik hun visie omtrent de complexiteit van het zorgsysteem binnen het schoolnetwerk. Ook bevroeg ik de oorzaken van uitstel diagnose bij een vermoeden van ASS en ik bevroeg wat zij beschouwen als een meerwaarden wanneer er betere ondersteuning plaatsvindt in zorg situaties. Als laatst stelde ik de vraag wanneer het voor een leerkracht niet meer haalbaar is om zorg te geven aan een kleuter met al dan niet vastgestelde ASS. Verder kreeg ik nog bijkomstige en relevante informatie ter ondersteuning van hun antwoorden. Deze informatie was specifiek gericht op de organisatie die ik bevroeg en hun beleid.

Verder schreef ik vier scholen aan waaronder, 2 scholen in bijzonder onderwijs in Antwerpen, 1 Montessori school in Antwerpen en een Freinet school in Antwerpen. Ik wilde deze scholen graag bezoeken en gericht onderzoek doen ter plaatse. Dit wilde ik doen aan de hand van vragen stellen naar hun schoolwerking en het beleid rond zorgleerlingen. Ook was ik nieuwsgierig naar de werking in bijzonder onderwijs met kinderen met ASS. Door de corona maatregelen mochten deze scholen geen externe personen ontvangen. Hierdoor kon ik deze informatie niet verzamelen.

4. Data verwerking

Mijn tevredenheid is hoog over hoe ik mijn onderzoek heb opgebouwd en het verloop hier van. Ik kon heel wat nuttige en bruikbare informatie vergaren door deze bovenstaande methodes toe te passen. Mijn werkwijze was gericht op methodische triangulatie waardoor ik verschillende kwalitatieve data kon verzamelen binnen dit onderzoek. Dit kan de validiteit en betrouwbaarheid van mijn onderzoek bevorderen. (Afstudeerconsultant, 2021) Doordat ik veel gerichte vragen stelde aan leerkrachten in de praktijk, werden mijn antwoorden zeer gericht en specifiek beantwoord. Hierdoor kreeg ik antwoorden die deels subjectief onderbouwd zijn, maar anderzijds ook binnen de leefwereld van de leerkracht. Er wordt verwacht van leerkrachten dat hun observaties en metingen objectief gebeuren. Vaak zullen de antwoorden objectief zijn in de kern, maar geschreven met een subjectieve noot. Het zal belangrijk zijn in mijn data verwerking om hier doorheen te kijken en deze twee te scheiden van elkaar. Kritisch en gericht kijken naar antwoorden is hier van groot belang. (Benders, 2020)

Door de huidige corona situatie ondervond ik hinder binnen mijn onderzoek. Dit belemmerde onder andere het afnemen van interviews of het bezoeken van scholen. Ik ben er mij van bewust dat deze informatie een meerwaarde kon zijn voor dit onderzoek en het eindresultaat.

Resultaten & Conclusie

1. Resultaten

Hieronder worden de resultaten beschreven die verzameld werden door middel van een vragenlijst, interviews en bevraging via mail.

1.1 Vragenlijst gericht op het ondersteunen van leerkrachten die kleuters begeleiden met al dan niet vastgestelde ASS.

De algemene kenmerken van de deelnemers aan de vragenlijst zijn weergegeven in Tabel 1.

De deelnemers bestaat voor 98,3% uit vrouwen met een gemiddelde leeftijd van 40,8 jaar. De meerderheid (73,3%) is klasleerkracht, 21,7% is zorgleerkracht/coach. Het gemiddelde jaren in dienst is 17,4.

Tabel 1. Demografische gegevens (n=60)

Karakteristieken	Aantal	Percentage	Gemiddelde (bereik)
Geslacht :			
Vrouw	59	98,3%	
Man	1	1,7%	
Leeftijd :			40,8 (21-62)
Functie :			
Klasleerkracht	44	73,3%	
Zorg	13	21,7%	
LO-leerkracht	1	1,7%	
Directie	2	3,3%	
Jaren in dienst :			17,4 (1-30)

1.1.1. Invloed van kleuter(s) met al dan niet vastgestelde ASS op het klasgebeuren

Kleuters met al dan niet vastgestelde ASS bepalen vaak het hele klasgebeuren. De deelnemers geven aan dat ze ervaren dat vanuit directie standpunt wordt gesteld dat deze kleuters meer aanpassingstijd nodig hebben. Dit zorgt voor frustraties bij de leerkracht omdat dit bovenop het gewone pakket een extra inspanning vraagt. De deelnemers geven aan dat deze kleuters meer individuele begeleiding van de leerkracht vragen en deze kleuter(s) vragen vaak 1 op 1 begeleiding. Hierdoor moet de rest van het klasgebeuren wachten. Er wordt ervaren dat deze kleuter(s) veel structuur en extra aandacht nodig hebben. Dit heeft een invloed op de zorg aanpak binnen de klas, vaak is het niet mogelijk om in grote klassen met verschillende ondersteuningsnoden gericht zorg te bieden.

Kleuters met al dan niet vastgestelde ASS vertonen vaak gedrag dat storend ervaren wordt door de deelnemers. Dit gedrag wordt omschreven als: hevige reacties tonen op veranderingen, moeilijkheden bij speelgoed delen of samenspel, agressief gedrag naar andere kleuters toe, druk en rusteloos gedrag of juist erg teruggetrokken.

Merendeels van de deelnemers geeft aan dat het bijschroeven is op klasstructuur, individuele begeleiding en leren anticiperen op bepaalde gedragingen.

1.1.2. Invloed kleuter(s) met al dan niet vastgestelde ASS op andere leerlingen

De deelnemers ervaren dat andere kleuters vaak niet goed weten hoe ze moeten reageren op bepaald gedrag van kleuter(s) met al dan niet vastgestelde ASS.

Kleuters uit de klas uiten zich soms bang of schrikken van reacties. Sommigen onder hen voelen zich onveilig of gaan ook storend gedrag vertonen. Ook merken de deelnemers op dat kleuter(s) met al dan niet vastgestelde ASS kunnen storen in spel of activiteit en dat dit zorgt voor boze situaties.

Langs de andere kant zijn de andere kleuters behulpzaam en zijn ze al gewend dat de kleuter met ASS andere afspraken heeft of het soms moeilijk heeft. Toch vraagt het veel van de andere kleuters en deelnemer geven vaak dat er instabiliteit zichtbaar is in de klasgroep.

1.1.3. Specifieke ondersteuning aan kleuter(s) met al dan niet vastgestelde ASS bij het klasgebeuren

De deelnemers geven aan dat er extra ondersteuning wordt geboden door de leerkracht binnen de klas door : individuele aandacht, anticiperen op storend gedrag, begeleiden bij spel, conflicten bespreken, combineren met rustige of net sterke kleuters, afspraken extra herhalen. Deelnemers ervaren dat ze best kort op de bal spelen bij kleuter(s) met al dan niet vastgestelde ASS en ze goed in het oog moeten houden. Ze krijgen de indruk dat op deze manier de kleuter(s) met al dan niet vastgestelde ASS zich veilig en begrepen voelen. De deelnemers zetten sterk in om de kleuter(s) met al dan niet vastgestelde ASS aan te leren om te gaan met leeftijdsgenoten.

Er wordt ook extra zorg geboden in de klas vanuit het zorgteam. Hier wordt geconstateerd dat deze zorguren vrij laag liggen. De deelnemers geven aan dat ze onderling met collega's informatie en tips uitwisselen. Een zorgleerkracht die de vragenlijst invulde geeft aan dat ze wel bijscholingen krijgt op gebied van taal en anders taligheid of probleemgedrag, maar niet rond ASS. De meeste deelnemers geven aan dat er geen tot weinig extra ondersteuning is. Dat heel veel vanuit de leerkracht zelf komt. Wanneer kleuters vastgesteld zijn met ASS zijn hier wel extra zorguren of is er extra begeleiding mogelijk vanuit het CLB of andere organisaties.

De deelnemers geven aan dat meer zorguren of kleinere klassen welkom zijn. Deelnemers die in de peuter en 1e kleuterklas staan, krijgen de indruk dat er weinig bestaat ter ondersteuning voor kleuter(s) met al dan niet vastgestelde ASS in hun jaar. Deelnemers ondervinden een gemis aan informatie en educatie rond ASS binnen de schoolcontext. Ze geven aan dat dit niet alleen voor leerkrachten, maar ook voor student leerkrachten belangrijk is. De meeste deelnemers geven aan dat extra ondersteuning in de klas het grootste gemis is. Zo geven ze aan dat er weinig informatie voor handen is, dat ze er vaak alleen voor staan en dat dit intensief is.

1.1.4. Specifieke ondersteuning die gegeven wordt aan leerkrachten bij het begeleiden kleuter(s) met al dan niet vastgestelde ASS

Deelnemers geven aan dat er op specifieke momenten ondersteuning geboden wordt door de zorg binnen de school, NOA, ondersteuningsnetwerk en GON leerkrachten, gericht op de kleuter(s) met al dan niet vastgestelde ASS. In de meeste gevallen geven deelnemers aan dat er te weinig ondersteuning geboden wordt naar de leerkracht. Enkele deelnemers geven zelf aan dat ze oplossingen zoeken in hun vrije tijd. Er is een deelnemer die aangeeft dat er geen directe hulp wordt geboden ter ondersteuning naar de leerkracht.

1.1.5. Meerwaarden in de ondersteuning bij het begeleiden van kleuters met al dan niet vastgestelde ASS

De deelnemers geven aan dat extra ondersteuning en hulp in de klas een grote meerwaarde kan zijn. Ook kleinere klasgroepen en extra leerkracht ter ondersteuning in de klas is een antwoord dat vaak naar voor komt. Er is nood aan voldoende tips en bruikbare casussen waar de deelnemers informatie uit kunnen halen. Meer bijscholingen voor onderwijspersoneel rond ASS en crisismomenten zijn een gemis onder de deelnemers. Ook sneller nemen van acties en opstarten van trajecten komt vaak terug in de antwoorden. Een handleiding met concrete tips voor de kleuterklas wordt ervaren als nood in dergelijke situaties.

1.2. Interview met een zorgleerkracht en een zorgcoördinator binnen een stedelijke basisschool in Antwerpen

Beide personen die ik interviewde gaven gerichte antwoorden op 10 gestructureerde vragen. Hun antwoorden verwerk ik in onderstaande tekst tot één geheel.

Op het moment dat de leerkracht specifiek gedrag opmerkt bij een kleuter doet hij/zij hiervan een melding. Vanuit deze melding wordt de casus besproken op het filtergesprek. De gemaakte observaties worden ook besproken met de ouders. Maatregelen worden voorgesteld en uitgeprobeerd in de klas. Hierbij worden ouders nauw betrokken en is een open communicatie heel belangrijk. Voornamelijk bij het vermoeden van ASS is dit een moeilijk pad. Ouders hebben tijd nodig om te aanvaarden dat hun kleuter 'anders' is.

‘Iedere ouder wil graag het “perfecte kind”.
Wanneer blijkt dat hun kind ‘anders’ is voelt
dit aan als falen.’

In de eerste plaats wil de school helpen, maar zorgverleners ervaren dat ouders moeilijkheden onderkennen om te hulp te aanvaarden. Heel wat mensen hebben een angst voor labels. Er bestaat wel een inclusiedag, maar dit is te weinig om dit item meer bespreekbaar te maken. Een campagne om dit taboe te doorbreken zou zeker nuttig zijn naar de toekomst.

Open communicatie is erg belangrijk, willen alle partijen op hetzelfde pad wandelen. Nadat ouders toestemming geven, betreft de zorg binnen de school ook het CLB (centrum voor leerlingenbegeleiding), zij zijn de grote draaischijf. Het CLB staat in verbinding met tal van instanties die ondersteuning en begeleiding kunnen bieden aan leerlingen, ouders, leerkrachten en scholen. Tevens doen ze ook de doorverwijzingen en aanvragen bij NOA (Netwerk ondersteuners Antwerpen). Als dit besproken is kan dit voorgelegd worden op een MDO (multidisciplinair overleg). Wanneer de betrokken partijen; klasleerkracht, het zorgteam binnen de school en het CLB de observaties besproken hebben en tot een gezamenlijke mening zijn gekomen dat het gedrag wijst richting mogelijke ASS, kunnen bepaalde testen aangevraagd worden.

Het zorgteam geeft aan dat ze vanuit de school gerichte ondersteuning bieden aan de ouders in dit proces. De kleuter met het vermoeden van ASS kan ingeschreven worden op een wachtlijst voor testen. Bij het COS (Centrum Voor Ontwikkelingsstoornissen) moet je ongeveer 1,5 jaar wachten. De geïnterviewden vertellen mij dat hiervoor een lage kost wordt aangerekend. Wanneer dergelijke test privé wordt afgenomen, is dit proces sneller. In dit geval liggen de kosten tussen de 800 tot 1000 euro voor een multi-disciplinair onderzoek. Wanneer de testen uitgevoerd zijn, hopen de zorg binnen de school en de klasleerkracht dat de ouders deze resultaten willen delen. Zodat het zorgteam binnen de school deze adviezen uit de resultaten kan integreren in de klaswerking.

De traject medewerker van het CLB doet een observatie binnen de klas en start een gericht begeleiding traject op binnen de schoolcontext. Nadien wordt er een verslag opgemaakt waarmee het ondersteuningsnetwerk kan aangevraagd worden.

Het zorgteam geeft aan dat dit laatste ook kan bij een vermoeden en wanneer de kleuter nog niet officieel getest is. Dit hangt sterk af van een stroeve communicatie met de ouders en/of een lagere draagkracht van de leerkracht en de school.

Daarnaast zijn er ook nog externe partners die betrokken kunnen worden zoals logo en kiné. Ook het raster en Merlijn zijn partners die het zorgteam kan betrekken of waar ouders terecht kunnen met vragen.

De geïnterviewden geven aan dat er nu gerichtere ondersteuning kan geboden worden vanuit hun kamp naar leerkracht en kleuter. Op termijn kan er ook ondersteuningsnetwerk van externen in de klas geboden worden. De geïnterviewden geven aan dat dit meestal gaat om 1 uur per week. Dit is zeer weinig in verhouding tot de draagkracht van de leerkracht. Een kleuter met ASS heeft nood aan prikkel-vrije momenten. Vaak is dit niet haalbaar in een kleuterklas. Mede door de grote klasgroepen maakt dit het er niet makkelijker op.

De school, het zorgteam en de leerkrachten roeien met de riemen die ze hebben, maar hier kan nog veel verbeteren.

‘Voornamelijk in de uren van de zorg, die zijn
jammer genoeg veel te weinig.’

Dit zorgt ervoor dat sommige zorg ondersteuners onrealistisch werk moeten verrichten zeggen beide geïnterviewden. Zorg wordt verdeeld volgens de SES kenmerken (sociaal-economisch-statuu), hierdoor krijgen bepaalde scholen minder of meer zorguren toegekend. De geïnterviewden ervaren dat expertises beter kunnen verlopen. Ook is er een nood aan workshops om leerkrachten meer te ondersteunen en begeleiden bij zorgleerlingen.

Beide geïnterviewden zijn pro inclusief onderwijs, maar ze geven aan dat er grenzen zijn. Ze geven aan dat er betere afspraken omtrent samenwerking kunnen gemaakt worden. Ze zouden graag willen zien dat er een verandering komt in meer en betere zorguren.

1.3 Interview met een klasleerkracht uit het stedelijk basisonderwijs in Antwerpen.

De kleuter is een jongen (A) en heeft naar observaties en bevindingen duidelijk een vorm van ASS. A. zit in de 2e kleuterklas en is verbaal niet sterk, hij kan maar enkele woorden en verder communiceert hij met geluiden. Hij heeft zijn eigen gewoonten en heeft hoge nood aan duidelijke structuur en concrete richtlijnen. Zijn gedrag uit zich soms in agressiviteit en boosheid naar zowel de leerkracht als andere kleuters. In spel is A. éénkennig en houdt hier ook sterk aan vast. De leerkracht geeft aan dat A. vrij veel aandacht vraagt en opeist, zij getuigde over haar beleving.

Zijn gedrag is vrijwel uitpuittend en vraagt veel van de leerkracht en de andere kleuters in de klas, klinkt het. In de 34 jaar dat deze leerkracht in het onderwijs staat, ervaarde ze dit als haar grootste uitdaging binnen de klascontext.

De leerkracht vertelde dat ze al zeer blij was dat na maanden aandringen er meer ondersteuning in de klas geboden kon worden. De zorgleerkracht ondersteunde al meer dan normaal, niet alleen voor A., maar ook omdat er nog 4 extra kleuters met specifieke zorg in deze klas zaten. Tegen eind november kwam iemand van Merlijn observeren en tips geven, dit elke week 1 uur. Veel te weinig volgens de leerkracht, ze ziet te weinig van A. en de leerkracht kan haar ook niet constant te woord staan.

Naar het einde van het eerste semester voelde de leerkracht dat ze op haar grens zat. Ze werkte een eigen daglijn uit, gaf hem een vaste plaats in de kring, ontwierp een specifieke klasstructuur gebaseerd rond A. en er werd een hoek ingericht waar hij tot rust kon komen. Toch voelde de leerkracht dat het een straat zonder einde was. Ze was wel gerustgesteld dat A. op dit ogenblik al minder agressiviteit vertoonde naar anderen toe. Er waren effectief meisjes in de klas die schrik van hem hadden. Het was voor de leerkracht even op adem komen en het wat proberen loslaten, toch ervaarde ze dit als moeilijk.

Het was op momenten ook niet evident om te communiceren met de ouders zegt de leerkracht. Ze vertelde dat de ouders van A. het wel zagen, maar anderzijds wilden ze het zeker niet benoemen. A. is uiteindelijk bij een kinderarts geweest en de ouders hebben heel lang gewacht om het dossier door te geven aan de school. Voor de leerkracht voelt dit aan alsof ouders rouwen om het feit dat hun kind 'anders' is en het is dan als leerkracht om daar respectvol en bedachtzaam mee om te gaan. De leerkracht zegt dat ze vaak gevloekt heeft en vaak ook boos is geweest, soms voor heel kleine dingen. Eerder gaf ze al aan dat ze in 34 jaar als leerkracht nog nooit voor zo een zware beklimming heeft gestaan.

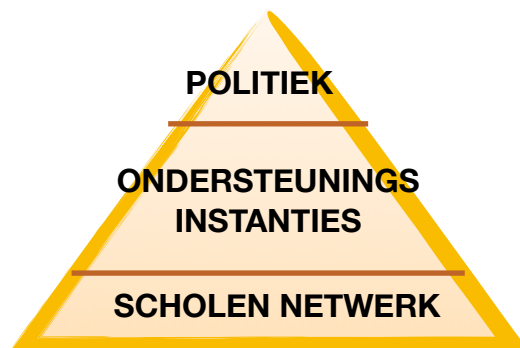
Ook de andere kleuters hebben haar ontzettend uitgeput, ze vertelde dat ze het bos niet meer door de bomen zag. Haar klassituatie begon door te wegen op haar privé leven en visa versa. Kort na nieuwjaar valt de leerkracht uit met een burn-out. Ze geeft aan dat ze moeite ervaarde om toe te geven aan datgeen haar onderuit deed gaan. Het voelde aan als falen en daar had ze het heel zwaar mee. De school deed er ook alles aan om de leerkracht en de klas op te vangen. Er is gesmeekt naar extra zorg voor mijn klas, maar het probleem is jammer genoeg zo groot dat er geen zorguren vrij zijn.

'waarschijnlijk wel, voornamelijk veel sneller en harder aan de alarmbel getrokken hebben.'

De leerkracht kijk nu anders naar inclusie. Inclusie is in theorie iets moois en iets dat mogelijk moet zijn tot op een bepaald niveau. De betekenis van het woord is ook zeer breed en dat maakt het zo complex. Hoe ver gaan wij als onderwijs en als leerkracht hier in? Er mag en er moet meer ondersteuning komen, dat is nodig! Hier, nu en zo gericht mogelijk. Wat de leerkracht hiermee bedoelt is dat het in elke school nodig is en heel gericht naar specifieke noden en op specifieke diagnoses. Ook betere ondersteuning voor leerkrachten is iets wat dringend nodig is, geeft ze aan. Scholen doen hun uiterste best en proberen alles in staat te stellen om hun leerkrachten zo goed mogelijk te ondersteunen.

‘Waar het schoentje wringt is hogerop, politiek gezien moet er nog heel veel veranderen voor alear wij in het onderwijs echt gaan voelen dat ze inclusie serieus nemen. Wij doen dat al, en wij vangen het al lang genoeg op op deze manier.’

1.4. Informatie Vlaamse instanties

1.4.1. Politiek: Kabinet Weyts

De laatste jaren werd er veel geïnvesteerd in een ondersteuningsmodel om scholen, leerkrachten en leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften te ondersteunen.

Via de zorgtijdgarantie werden dit schooljaar nog bijkomende middelen (30 miljoen euro), bovenop het reeds bestaande budget, voorzien om ervoor te zorgen dat ondersteuningsnetwerken voldoende capaciteit hebben om aan alle ondersteuningsvragen te kunnen voldoen.

In totaal zijn er nu zo'n 2000 VTE (voltijds equivalente) ondersteuners in de ondersteuningsnetwerken die ondersteuning bieden vanuit de expertise type basisaanbod, type 3 (emotionele en gedragsstoornissen) en type 9 (ASS).

Daarnaast zijn er ook nog ruim 1000 VTE ondersteuners actief voor ondersteuning vanuit expertise type 2 (verstandelijke beperking), type 4 (motorische beperking), type 6 (visuele beperking) en type 7 (auditieve beperking of STOS).

In 2019 werd een evaluatie uitgevoerd over het ondersteuningsmodel.

Uit dit evaluatierapport van het ondersteuningsmodel worden volgende punten beschouwd als positief : het bundelen en uitbreiden van middelen voor ondersteuning, ondersteuning op de klasvloer voor leerkracht en leerling, ruime aandacht voor expertisedeling en -ontwikkeling binnen de ondersteuningsteams, opportuniteiten voor het buitengewoon onderwijs en tot gezamenlijke visieontwikkeling.

Ook zijn er knelpunten die hierin worden vermeld. Deze knelpunten zijn onder andere : een gemis aan een stevige basis qua zorg, de complexiteit van het design rond het ondersteuningsmodel, een ontbreken van toekomstperspectief voor ondersteuners, het ontbreken van een gezamenlijke visie, de weinig efficiënte samenwerking tussen partners en het inhouden van budgettaire risico's binnen het design dat leidt tot ongelijke behandelingen.

De commissie streeft naar een optimalisatie van het huidige ondersteuningsmodel om tegemoet te komen aan de zware knelpunten. Mogelijke scenario's liggen hierbij op tafel zoals een model in slechts één spoor. Hierbij zal alle ondersteuning voor alle types georganiseerd worden door de ondersteuningsnetwerken. Dit model zou als doel hebben alles eenvoudiger te maken.

Tevens kan er een optimalisatie van het financieringsmechanisme overwogen worden. Met de blik op een mogelijk alternatief model van ondersteuning vreest de commissie immers dat een optimalisatie van het model niet alle knelpunten voldoende zal kunnen ombuigen.

Reguliere scholen en CLB's identificeren een stijging in aantal leerlingen voor wie ze de begeleiding niet alleen kunnen opnemen. Hiervoor wordt externe ondersteuning bevestigd. Door de initiatie dat meer leerlingen in aanmerking komen voor ondersteuning kan de commissie dit vaststellen.

Uit de conclusie van deze evaluatie is duidelijk te merken dat er al heel wat positief werk is verzet rond het huidige ondersteuningsmodel dat nog maar twee schooljaren jong is. De knelpunten die naar voor komen leiden tot de conclusie dat ondersteuning van scholen bij de begeleiding van leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften doelmatiger kan.

Op basis van deze evaluatie zal een definitief model voor ondersteuning ontwikkeld worden. Dit model zal deel uitmaken van het nieuwe decreet leersteun dat het M-decreet zal vervangen. De medewerkers binnen het ministerie onderwijs bereiden hierrond momenteel een conceptnota voor. (Commissie Struyf, 2019)

1.4.2. Ondersteunende instanties

Hieronder worden de resultaten beschreven van de ondersteunende instanties die ik verkreeg via mail.

1.4.2.1. CLB

Het CLB ervaart momenteel dat het erg moeilijk loopt, alvast in grootregio Antwerpen, om in eerste instantie een diagnose ASS te verkrijgen. Ze merken op dat ouders een klein maandloon moeten betalen voor dergelijke testen in de privé sector. Wanneer dit lukt kunnen ze hier relatief vlot duidelijkheid in krijgen. Voor alle andere ouders die niet over zoveel middelen beschikken zijn enkel de grotere diagnostische centra, die gesubsidieerd zijn, een optie (COS, UKJA). Probleem is dat deze centra al jaren kampen met enorme wachtlijsten en deze enkel nog maar vergroot lijken sinds de coronacrisis.

‘Kleutertjes van meer dan 3 jaar staan
ondertussen minstens 3 jaar op de wachtlijst
van het COS.’

Voor een stuk gaat het hier enkel over het al dan niet toekennen van de diagnose ASS, maar sommige vormen van hulpverlening werken ook enkel wanneer het etiket werkelijk wordt gekleefd. Het CLB kan – in niet te ernstige gevallen – op basis van een vermoeden ASS ook al hulp aanvragen in de vorm van ondersteuningsnetwerk in de klas. Ook hier ervaren ze dat er meer vraag dan aanbod is en blijft deze hulp beperkt tot max 2 uur per week. Toch merkt het CLB op dat dit in de praktijk vaak slechts 30 minuten is.

‘Ook al doen deze mensen hun best, het
wordt vaak aangevoeld als een druppel op
een hete plaat.’

Het CLB vreest dat we in onze maatschappij kampen met een gebrek aan betaalbare hulp en een tekort aan subsidies zowel qua diagnostische centra als qua schoolse ondersteuning, wat maakt dat de klasleerkracht er nog altijd voor een groot stuk alleen voor staat. Kinderen met extra noden (waaronder kinderen met ASS), die meer nood hebben aan individuele aandacht en ondersteuning, kunnen vaak onvoldoende begeleid worden. Leerkrachten raken gefrustreerd omdat ze voelen niet voldoende aanbod te kunnen geven aan deze kinderen, enz. Uiteindelijk worden deze kinderen dan toch vaak weer verwezen naar een Buitengewoon Onderwijs, wat net ingaat tegen de ziel van het vroegere M-decreet. Het CLB wilt kinderen meer kansen geven in het regulier onderwijs, maar voelen dat er hier te weinig middelen tegenover staan.

1.4.2.2. Autisme Vlaanderen

Autisme Vlaanderen vindt het belangrijk om te kijken naar wat leerlingen kunnen en wat zijn/haar mogelijkheden zijn. Ze vinden het ook belangrijk dat leerkrachten empowerend leren werken, dat houdt in dat ze zich in staat stellen om optimaal gebruik te maken van haar/zijn talenten en capaciteiten. Deze organisatie beseft goed dat een kind met ASS in de klas intens kan zijn, daarom is het ook belangrijk dat een leerkracht goed kan aangeven waar de grenzen zijn. Ze ervaren dat een uitgebluste leerkracht geen meerwaarde kan bieden.

Bij een leerling met ASS moet er voldoende ruimte en tijd zijn voor overleg en moet er duidelijk geweten zijn waar je terecht kan, dat geldt voor zowel de leerkracht als de ouders en leerling. Autisme Vlaanderen geeft aan dat het belangrijk is om transparant te zijn en dat er competente en kwaliteitsvolle ondersteuners ter beschikking staan binnen de school en naast de school.

Voor het kind met ASS is zorg op maat belangrijk, zonder het kind anders te laten voelen. Het is belangrijk om te streven naar maximale groei en ontwikkelingskansen voor de leerling. De doelen moeten het resultaat zijn van voortdurend aftoetsen bij elke betrokkene.

Het is belangrijk dat er een goede samenwerking is om leerlingen met specifieke noden maximaal te kunnen ondersteunen en vergeet hierbij de ouders niet, ze zijn een belangrijke partij! Iedereen heeft eigen expertise mbt de leerling.

“Die puzzelstukjes samen zorgen voor de beste ondersteuning.”

Autisme Vlaanderen geeft aan dat elke betrokkene het kind kent op een andere manier. Wat thuis werkt, werd misschien nog niet in de klas geprobeerd. Daarom is het belangrijk om visies samen te leggen en samen te zoeken naar manieren van handelen. Samenwerken is samen doelen uitstippelen. Een goede ondersteuner is daarom belangrijk in dit proces, zegt Autisme Vlaanderen. Deze persoon moet zowaar de juiste man/vrouw zijn op de juist plaats en genoeg hebben aan de goede capaciteiten. Deze persoon heeft best specifieke kennis/ervaring over de specifieke zorgnood van een leerling met ASS. Deze persoon heeft ook genoeg aan expertise om bepaalde oplossingen te kunnen bieden en afstemmen met anderen. Ze vertellen dat objectief blijven, open mindend en empatisch reageren en out-of-the-box kunnen denken grote pluspunten zijn. Ook geven ze aan dat sterk communicatieve vaardigheden hebben en toegankelijk opstellen naar alle betrokkenen zeker een must is.

Autisme Vlaanderen ervaart dat het zorg systeem verbrokken is en er te weinig samenwerking is. Interprofessioneel samenwerken staat nog maar in zijn kinderschoenen.

“Ook politiek zijn er verschillen: scholen vallen onder ‘Onderwijs’, maar andere ondersteuning van buiten school valt onder ‘Welzijn’.”

Ze ervaren hierdoor dat samenwerking niet makkelijk is. Elke leerkracht heeft zijn eigen grenzen. Maar kan wel veel meer aan als ze de zorgen van de leerlingen niet alleen moet dragen. Samen kan je meer dan alleen.

Momenteel staan leerkrachten er nog vaak alleen voor omdat ze bv. de weg naar hulp niet kennen, er te weinig middelen zijn of wanneer een leerling nog geen diagnose heeft.

Autisme Vlaanderen geeft aan dat er lange wachtlijsten zijn voor testen. Ook merken ze dat er nog te veel onvoldoende kennis is over de signalen. Een gebrek aan financiële mogelijkheden speelt hierin ook een rol. Autisme Vlaanderen ervaart ook het gekende gebrek aan tijd en ruimte wat alleen maar een groter probleem wordt.

Volgens Autisme Vlaanderen zouden extra middelen, voldoende expertise, kennis en meer aanspreekpunten een groot nut kunnen leveren. Ze geven aan dat er nog wat werk aan de winkel is en ze hopen dat er snel verandering zal komen.

Als organisatie werkt Autisme Vlaanderen samen met organisaties die onder andere thuisbegeleiding aanbieden. Deze begeleiding is gericht om gezinnen in de thuissituatie te ondersteunen. De overkoepelende dienst van de thuisbegeleidingscentra Liga werkt nauw samen met Autisme Vlaanderen. Ook met het ondersteuningsnetwerk werkt Autisme Vlaanderen samen. Zij kunnen zelf zorgen voor extra ondersteuning. Deze hulp is niet beperkt per graad. Ook het CLB is een grote partner in samenwerking.

Soms is er ook begeleiding mogelijk vanuit de gemeente of via het OCMW. Dit is verschillend voor alle steden en gemeentes, maar soms kan je ook via deze weg beroep doen op vrijwilligers om ondersteuning te geven bij het begeleiden of ondersteunen van kinderen met ASS.

Extra begeleiding kan ook bij een Centrum voor Ambulante Revalidatie (CAR).

Een auticoach kan helpen om inzichten te geven. Zij begeleiden kinderen meestal in de praktijk, maar ook op school. Dit is een vorm van privé begeleiding. Hiervoor is vaak geen terugbetaling mogelijk (afhankelijk van het statuut van de auticoach en de voorwaarden rond terugbetaling vanuit het ziekenfonds van de aanvrager) en kan voor heel wat ouders financieel niet haalbaar zijn.

Bij Autisme Vlaanderen kan je voornamelijk terecht om meer te weten over autisme. Zo organiseren ze jaarlijks enkele basiscursussen verspreid over Vlaanderen. Deze organisatie focust hen voornamelijk op personen met autisme en hun netwerken.

Conclusies

Uit de analyse van de gegevens die ik verkreeg via vragenlijst kan ik vaststellen dat deelnemers aan dit onderzoek nood hebben aan betere ondersteuning en gerichtere hulp. De meeste leerkrachten ervaren een leerling met ASS in de klas als complex en vaak moeilijk. Het gemis aan zorguren en snelle en concrete hulp maakt het er niet beter op. Zorginstanties en zorgpersoneel geven aan dat er vanuit politiek standpunt meer verandering kan en moet komen. De politiek heeft middelen vrijgemaakt om meer ondersteuning te kunnen bieden en werken aan een vernieuwing en verbetering van het M-decreet. Inclusie wordt deels gesteund, maar vaak ook afgebroken. Kleuters met al dan niet vastgestelde ASS zijn in de meeste gevallen moeilijk gericht te ondersteunen. Dit heeft meerdere factoren, deels zijn er te grote wachtlijsten als het gaat over de mogelijkheid tot testen. De test prijs is ook hoog en vele doorsnee gezinnen kunnen dit niet financieren. Anderzijds mag er meer geïnvesteerd worden om ouders beter en sneller te begeleiden bij een vermoeden van ASS. Een ruime en blijvende campagne rond inclusie en 'anders' zijn zou het stigma kunnen doorbreken. Er is ook nood aan concreet materiaal of een netwerk waar informatie en casussen gedeeld kunnen worden binnen het schoolnetwerk. De miskennis rond ASS is bij leerkrachten groot en bemoeilijkt het begeleiden van deze kinderen sterk. Workshops of educatie rond ASS binnen leerkrachtenopleiding en schoolcontext kan bijdragen bij het begeleiden van kleuters met al dan niet vastgestelde ASS.

Discussie en aanbevelingen

Kennis tekort is een onderdeel van het probleem. Leerkrachten ervaren een kennis tekort en een gebrek aan informatie. Uit de verzamelde gegevens kan er afgeleid worden dat er extra kan ingezet worden op meer middelen, betere expertise, meer kennis en aanspreekpunten.

Behoeftte aan meer concreet materiaal, tips en handvaten die leerkrachten kunnen toepassen in de klas is een conditie. Leerkrachten geven dit ook sterk aan in de vragenlijst dat heel veel oplossingen vanuit de leerkracht zelf komen en dat ze vaak oplossingen zoeken in hun vrije tijd. Een tekort aan zorguren volstaat niet om de leerkracht de juiste en volledige informatie te bieden. Desondanks voelen leerkrachten zich verplicht om na de uren deze informatie op te zoeken.

Een gebrek aan voldoende tips en bruikbare casussen rond ASS waar er informatie kan uitgehaald worden bij het begeleiden van een kleuter met al dan niet vastgestelde ASS is een tweede factor. Deze informatie stelt leerkrachten in staat om de nodige kennis te vergaren. Door middel van bijstellingen en/of workshops rond ASS kan onderwijspersoneel extra gevormd worden in dit thema. Leerkrachten geven aan dat een handleiding met concrete tips voor de kleuterklas een nood is bij het begeleiden van een kleuter met al dan niet vastgestelde ASS. Er zijn tal van theoretische boeken of verschillende literatuur rond ASS, maar een specifiek handboek met handvaten, methodes en bruikbare tips voor in de klas, bestaat nog niet.

Leerkrachten en instanties bevestigen de complexiteit bij het begeleiden van een kind met al dan niet vastgestelde ASS. Er wordt wel aangegeven dat wanneer een diagnose gesteld is, er een gerichtere en makkelijkere ondersteuning kan geboden worden. Toch blijft het begeleiden van een kleuter met al dan niet vastgestelde ASS een grote opgave. De complexiteit schuilt zich voornamelijk in de grote aantal klassen en de weinig uren zorg die toegekend worden. Wanneer een kleuter met al dan niet vastgestelde ASS in de klas vraagt naar een vrijwel constante aandacht en een specifieke aanpak, kan dit zwaar doorwegen op het klasmanagement en de leerkracht. Invloed op het klasmanagement heeft weer invloeden op de kleuters en de leerkracht. De leerkracht ervaart dat er nood is aan het bij-schroeven van de klasstructuur en het sneller anticiperen op bepaalde gedragingen van de kleuter(s) met al dan niet vastgestelde ASS. Dit specifiek gedrag vertoont zich vaak door : druk, rusteloos, agressief gedrag naar andere kleuters toe, hevige reacties tonen op veranderingen of eerder erg teruggetrokken. Andere kleuters kunnen zich hierdoor onveilig voelen of gaan dit gedrag kopiëren, voor de leerkracht is dit een opgave om elke kleuter binnen deze context zo goed mogelijk te begeleiden.

Doordat leerkrachten ervaren dat kleuter(s) met al dan niet vastgestelde ASS veel structuur en extra begeleiding nodig hebben heeft dit een invloed op de zorg aanpak binnen de klas. Vaak is het niet mogelijk om in grote klassen met verschillende ondersteuningsnoden gericht zorg te bieden. Ook het CLB geeft aan dat we in onze maatschappij te kampen hebben met een gebrek aan betaalbare hulp en er een tekort is aan subsidies zowel qua diagnostische centra als qua schoolse ondersteuning. Volgens hen draagt dit bij tot de reden dat de klasleerkracht er nog altijd voor een groot stuk alleen voor staat. Ook Autisme Vlaanderen herkent dit probleem, ze geven aan dat leerkrachten de weg naar hulp vaak niet kennen, er een tekort aan middelen is en dat diagnosestelling bijdragen aan de complexiteit bij het begeleiden van een kind met al dan niet vastgestelde ASS.

Als we kijken naar de diagnosestelling kunnen we vaststellen dat hier ook het schoentje wringt. Enerzijds is het erg goed dat kleuters vandaag de dag al vanaf 2 jarige leeftijd kunnen getest worden voor ASS. Anderzijds merken we vandaag de dag dat de hele constructie vragen oproept. Eerst en vooral is het proces tot het mogelijke testen een zware beklimming. Wanneer een leerkracht een constatactie doet van een mogelijke casus met ASS duurt het lang eer er gerichte stappen kunnen genomen worden. Zorgcoaches ervaren vaak de moeilijkheid bij de ouders. Een kind accepteren als 'anders' is in onze huidige maatschappij een uitdaging. Meer sensibiliseren rond inclusie of 'anders' zijn kan hier aan bijdragen. Wanneer een kleuter met vermoeden ASS kan en mag getest worden zijn er maar 2 opties. Deze opties zijn uitersten waardoor het testen van een kleuter complex wordt. Enerzijds kan een kind bij een Centrum Voor Ontwikkelingsstoornissen getest worden, maar moet ongeveer 1,5 jaar wachten. Volgens het CLB is door de huidige corona situatie de wachttijd opgelopen voor kleuters tot wel 3 jaar op de wachtlijst van een COS. Anderzijds zijn er test centra's in de privé sector waar ouders al snel een klein maandloon betalen voor dergelijke testen. Bij privé sectoren kan er relatief snel en vlot duidelijkheid gekregen worden qua uitkomst.

Het multidisciplinair team binnen het scholennetwerk zet elke dag in op optimale zorg binnen de schoolcontext. Uit politiek veld wordt dit benoemd als duidelijk merkbaar en ze leggen de nadruk op het positieve werk dat al werd verzet rond het huidige ondersteuningsmodel dat nog maar twee schooljaren jong is. Toch geven zorgleerkrachten en zorgcoaches aan dat zorgteam en leerkrachten roeien met de riemen die ze hebben, maar dat er nog heel wat kan verbeteren. Een gekend en al vaak uitgesproken probleem is het te weinig aan zorguren. Dit veroorzaakt dat zorg ondersteuners onrealistisch werk moeten verrichten. Uit het evaluatierapport (Commissie Struyf, 2019) dat werd opgemaakt is duidelijk af te leiden dat een stevige basis qua zorg een gemis is. De complexiteit van het design rond het ondersteuningsmodel veroorzaakt mede een ontbreken van toekomstperspectief voor ondersteuners. Een gedeelde en gezamenlijke visie ontbreekt en de weinig efficiënte samenwerking tussen partners is een struikelblok. Tevens worden risico's gelopen door het inhouden op budgettaire vlak. Autisme Vlaanderen ervaart dat het zorg systeem verbrokken is en er te weinig samenwerking is. Interprofessioneel samenwerken staat nog maar in zijn kinderschoenen. Politiek gezien zijn er verschillen : scholen vallen onder het departement Onderwijs maar andere ondersteuning van buiten school valt onder het departement Welzijn. In het evaluatierapport uit 2019, opgemaakt door commissie Struyf, staat dat dit herkent wordt en dat hier degelijk een verandering mag toegepast worden. Eén van de mogelijke modellen die op tafel liggen is een model 'één spoor' dat als doel heeft alles eenvoudiger te maken. Op dit ogenblik wordt er gewerkt aan een nieuw conceptnota door ministerie onderwijs. Het zal als doel hebben om een definitief model voor te stellen en zal de naam 'decreet leersteun' dragen dat het M-decreet zal vervangen.

Dat niet alleen het ondersteuningsmodel beter kan uitgewerkt worden op papier is duidelijk. Hoe hard zorgondersteuners, zorginstanties, scholen en leerkrachten hun best ook doen, het blijft een complexe opgave. Ook financieel is hier zeker nood aan deftige ondersteuning en daarom maakte ministerie van onderwijs dit jaar 30 miljoen euro vrij als bijkomende middelen, bovenop het reeds bestaande budget. Dit extra budget zal ervoor moeten zorgen dat ondersteuningsnetwerken voldoende capaciteit hebben om aan alle ondersteuningsvragen te kunnen voldoen.

Toch is het opmerkelijk dat reguliere scholen en CLB's een aanhoudende stijging identificeren van leerlingen waar externe ondersteuning voor wordt aangevraagd. Wat duidelijk is is dat er een stijgende tendens is qua zorg aanvraag en leerlingen met specifieke ondersteuningsnoden. Gezien het huidige probleem waarin vraag en aanbod niet meer in balans is kunnen we stellen dat wanneer deze stijgende tendens blijft aanhouden, de situatie onhoudbaar kan worden.

Met het verloop en de uitkomst van dit onderzoek mag er gezegd worden dat er duidelijke en concrete antwoorden konden geformuleerd worden op vragen vertrekkende vanuit de onderzoeksvraag. Waar verbetering mogelijk is is in de diepte. Gerichtere interviews met leerkrachten die ervaring hebben in de ondersteuning van kleuters met al dan niet vastgestelde ASS. Dit zou de betrouwbaarheid kunnen vergroten van het onderzoek. Tijdens het afnemen van de interviews werden antwoorden enkel genoteerd. Een mogelijkheid tot extra geloofwaardigheid van dit onderzoek is de interviews opnemen. Doordat ik een ervaring had met een kleuter met al dan niet vastgestelde ASS, is het niet uit te sluiten dat ik volledig objectief was in het verloop van dit onderzoek. Wat hierbij baad had was antwoorden concreet noteren in het onderzoek. Bij het verwerken van de resultaten hield ik me puur aan de concrete verwoording van de deelnemers.

Mogelijke suggesties om verder te bouwen op dit onderzoek zijn volgende: gerichtere interviews in de diepte met leerkrachten die een kleuter begeleidde met al dan niet vastgestelde ASS, meer georganiseerde opleidingen en workshops rond ASS, dat financiële middelen vanuit de politiek op de juiste plek terecht komen, dat het nieuw ondersteuning model aansluit bij de praktijk, snellere en laagdrempelige test mogelijkheden voor kinderen met mogelijks ASS, een praktisch handboek voor leerkrachten kleuteronderwijs met hanteerbare tips bij het begeleiden van een kleuter met al dan niet vastgestelde ASS.

Bibliografie

- * Afstudeerconsultant, D. (2021, 7 mei). Validiteit en betrouwbaarheid. de afstudeerconsultant. <https://deafstudeerconsultant.nl/afstudeertips/onderzoeksmethoden/validiteit-en-betrouwbaarheid/>
- * Autismespectrumstoornis (ASS) | VAPH. (z.d.). Geraadpleegd op 21 mei 2020, van <https://www.vaph.be/professionelen/mdt/mdv/modules/autismespectrumstoornis-ass>
- * Autisme spectrum stoornis bij kinderen. (z.d.). Geraadpleegd op 21 mei 2020, van <https://www.triangelvzw.be/diagnose/autisme-spectrum-stoornis-ass/bij-kinderen/>
- * Autisme centraal. (z.d.). Geraadpleegd op 21 mei 2020, van <https://www.autismecentraal.com/public/standaard-b.asp?lang=NL&pid=102>
- * Benders, L. (2020, 23 oktober). Validiteit in je scriptie. Scribbr. <https://www.scribbr.nl/onderzoeksmethoden/validiteit-van-scriptieonderzoek/>
- * Centrum voor leerlingenbegeleiding (CLB) - voor ouders. (z.d.). Geraadpleegd op 21 mei 2020, van <https://onderwijs.vlaanderen.be/nl/clb>
- * Commissie Struyf. (2019). Evaluatie ondersteuningsnetwerk. onderwijs Vlaanderen. <https://onderwijs.vlaanderen.be/sites/default/files/atoms/files/Evaluatie-ondersteuningsmodel-rapport-30-09-2019.pdf>
- * Co-teachen in de kleuterklas –. (2020, 9 maart). Geraadpleegd op 31 mei 2020, van <https://www.klasse.be/35242/altijd-twee-klas-co-teachen-kleuterklas/>
- * De kracht van co-teaching in het M-decreet –. (2020, 30 maart). Geraadpleegd op 31 mei 2020, van <https://www.klasse.be/31383/kracht-co-teaching-m%E2%80%91decreet/>
- * Grote lijnen van het M-decreet | Voor onderwijspersoneel. (z.d.). Geraadpleegd op 30 mei 2020, van https://onderwijs.vlaanderen.be/nl/grote-lijnen-van-het-m-decreet#Nieuwe_toelatingsvoorwaarden_buitengewoon_onderwijs
- * HLN. (19-06-19). Privacy settings. Geraadpleegd op 31 mei 2020, van <https://myprivacy.dpgmedia.be/?siteKey=Uqxf9TXhjmaG4pbQ&callbackUrl=https%3a%2f%2fwww.hln.be%2fprivacy-wall%2faccept%3fredirectUri%3d%2fnieuws%2fbinnenland%2fonderwijs-kreunt-onder-lerarentekort-pestgedrag-en-slecht-voorbereide-leraren%257Ea1f0da8c%2f%3freferer%253dhttps%25253A%25252F%25252Fwww.google.be%25252F>
- * Hoe lossen we het lerarentekort op? –. (2020, 9 maart). Geraadpleegd op 31 mei 2020, van <https://www.klasse.be/180314/hoe-lossen-we-het-lerarentekort-op/>
- * {{ngMeta.title}}. (2018). Geraadpleegd op 30 mei 2020, van <https://pro.katholiekonderwijs.vlaanderen/autisme/autismecentraalmethodiek>

- * Leys Cloet Vissers , M. E. S. (2019 februari). *De ontwikkeling van regionale netwerken autisme in Vlaanderen*. Geraadpleegd op 30 mei 2020, van <https://biblio.ugent.be/publication/8615347/file/8615350>
- * Louaroudi , M. (2018). *Uitgebluste leerkrachten bij de les houden?* Geraadpleegd op 31 mei 2020, van <https://www.scriptiebank.be/nieuws/uitgebluste-leerkrachten-bij-de-les-houden>
- * *M-decreet in het onderwijs wordt afgeschaft en vervangen door 'begeleidingsdecreet'*. (2019, 30 september). Geraadpleegd op 21 mei 2020, van <https://www.demorgen.be/politiek/m-decreet-in-het-onderwijs-wordt-afgeschaft-en-vervangen-door-begeleidingsdecreet~b7afa2d1/?referer=https%3A%2F%2Fwww.google.be%2F>
- * *M-decreet: 13 vragen over het ondersteuningsmodel –*. (z.d.). Geraadpleegd op 21 mei 2020, van <https://www.klasse.be/108504/m-decreet-12-vragen-ondersteuningsmodel/>
- * *Naar een begeleidingsdecreet voor leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften*. (z.d.). Geraadpleegd op 21 mei 2020, van <https://onderwijs.vlaanderen.be/nl/naar-een-begeleidingsdecreet-voor-leerlingen-met-specifieke-onderwijsbehoeften>
- * Steyaert, J. (z.d.). *Participate!* Geraadpleegd op 31 mei 2020, van <https://www.participate-autisme.be/go/nl/autisme-begrijpen/termen-en-oorzaken/oorzaken-van-autisme/autisme-een-ontwikkelingsstoornis.cfm>
- * Uitgeverij Pica. (17-07-03). Geraadpleegd op 31 mei 2020, van <https://www.uitgeverijpica.nl/blogs/101-blog/519-autibril>
- * *Visualiseren en communicatie* . (z.d.). Geraadpleegd op 31 mei 2020, van https://www.participate-autisme.be/documents/2018_2_H_Pictogrammen%20overzicht.pdf
- * *Vormen van autisme - Parnassia Groep*. (z.d.). Geraadpleegd op 30 mei 2020, van <https://www.parnassia-groep.nl/uw-probleem/autisme/vormen-van-autisme>
- * *Wat is zorg?* (z.d.). Geraadpleegd op 21 mei 2020, van <https://www.stedelijkonderwijs.be/prinsdries/wat-zorg>
- * *Wat is een multidisciplinair overleg?* (z.d.). Geraadpleegd op 21 mei 2020, van <https://www.stedelijkonderwijs.be/dehorizon/wat-eeen-multidisciplinair-overleg>
- * Winderickx, A. (2021, 12 februari). *Digitale Inclusiedag - 13 maart 2021. Ouders voor inclusie*. <https://www.oudersvoorinclusie.be/nieuws-ovi/digitale-inclusiedag-13-maart-2021/>
- * Yin, R. K. (2015). *Qualitative Research from Start to Finish, Second Edition*. Guilford Publications.

Bijlagen :

Bijlage1: ASS in het kleuteronderwijs

Ondersteuning op maat voor de hele klas !

In thema van mijn bachelorproef, onderzoek ik wat kan bijdragen aan betere ondersteuning voor de leerkracht en begeleiding naar de kleuter met al dan niet vastgestelde ASS. Volgende enquête is uitgewerkt om dit item te onderzoeken. Mede is mijn doel om te komen tot een handboek dat toegankelijk is voor kleuteronderwijzers die een leerling begeleiden met al dan niet vastgestelde ASS. Mag ik u vragen om deze enquête zo concreet en gericht mogelijk in te vullen. Alle gegevens en antwoorden blijven anoniem. Raadpleeg volgende link omtrent privacyverklaring :

<https://www.ap.be/privacyverklaring-voor-onderzoek>

Ik dank u alvast !

Johan D'hooge - Student kleuteronderwijs AP-hogeschool

Ik heb de informatie en privacyverklaring geraadpleegd en ga hiermee akkoord! * Markeer slechts één ovaal.

* Ja Ga naar vraag

* Nee

Demografische gegevens.

Vraag1: Ubent...? Markeer slechts één ovaal.

* Klasleerkracht

* Zorg leerkracht

* LO leerkracht

* Directie

Vraag 2 : Bent u een man of een vrouw? Markeer slechts één ovaal.

* Man

* Vrouw

Vraag 3 : Wat is uw leeftijd?

Vraag 4 : Hoeveel jaar ervaring heeft u binnen het onderwijs?

Vraag 5 : U bent leerkracht van volgende klas. Markeer slechts één ovaal.

Instapklas

* 1e kleuterklas

* 2e kleuterklas

* 3e kleuterklas

* Zorg leerkracht

* Anders:

Vraag 6 : Heeft u in de voorbije 5 jaar leerlingen begeleid met al dan niet vastgestelde ASS Markeer slechts één ovaal.

* Ja Ga naar vraag 8

* Nee Ga naar vraag 9

U gaf aan dat u in de voorbije 5 jaar een kleuter met al dan niet vastgestelde ASS hebt begeleid.

Vraag 6a : Gaat/ging dit over een kleuter met vastgestelde ASS of een kleuter waar nog ge ASS was vastgesteld?

Markeer slechts één ovaal.

Kleuter met vastgestelde ASS *Ga naar vraag 10*

Kleuter waar nog geen ASS was vastgesteld *Ga naar vraag 10*

Beiden *Ga naar vraag 10*

U gaf aan dat u in de voorbije 5 jaar geen kleuter met al dan niet vastgestelde ASS hebt begeleid.

Vraag 6b : Kent u eventueel een collega leerkracht die een gelijkaardige casus in de klas heeft/had in de voorbije 5 jaar.

Markeer slechts één ovaal.

* Ja

* Nee

Komende vragen gaan over uw ervaring en de begeleiding van kleuters met al dan niet vastgestelde ASS.

Vraag 7 : Op welke manier beïnvloedde de kleuter(s) met al dan niet vastgestelde ASS het klasgebeuren?

Vraag 8 : Welke invloed leek deze kleuter(s) volgens u op andere leerlingen te hebben?

Vraag 9 : Welke specifieke ondersteuning krijgt/kreeg deze kleuter(s) bij het klasgebeuren?

Vraag 10 : Welke specifieke ondersteuning wordt/werd gemist tijdens het begeleiden van deze kleuter(s)?

Vraag 11 : Welke specifieke ondersteuning krijgt/kreeg u of uw collega leerkracht tijdens het begeleiden van deze kleuter(s)?

Vraag 12 : Hebt/had u tijdens het begeleiden van deze kleuter(s) met al dan niet vastgestelde ASS gemerkt dat uw werk of dat van uw collega leerkracht zwaarder aanvoelde?

Markeer slechts één ovaal.

* Ja

* Ja, ik had schrik voor een burn-out

* Soms

* Nee

Vraag 13 : Welke zaken hanteert/hanteerde u of uw collega kleuteronderwijs in de klas? Di kan gaan over een eigen tijdlijn, aparte stoel, specifieke afspraken voor de kleuter(s) met dan niet vastgestelde ASS. Graag zo specifiek mogelijk antwoorden.

Ondersteuning.

Vraag 14 : Wat kan voor u een meerwaarde zijn in de ondersteuning bij het begeleiden va kleuters met al dan niet vastgestelde ASS?

Vraag 15 : Indien u in de toekomst een nieuwe kleuter in de klas krijgt met al dan niet vastgestelde ASS. Wat zou u anders aanpakken?

Vraag 16 : Wat is uw mening over inclusie?

Vraag 17 : Welke instanties die ondersteuning bieden bij het begeleiden van kleuters met dan niet vastgestelde ASS in het reguliere onderwijs kent u?

Vraag 18 : Wat mist u in de ondersteuning van deze instanties?

Vraag 19 : Hebt u nog aanvullingen ten aanzien van het onderwerp van deze enquête?

Ik dank u alvast voor uw medewerking.

Johan D'hooge - Student kleuteronderwijs AP-hogeschool

Bijlage 2: Mail gegevens ondersteuning instanties

Autisme Vlaanderen

Frie Horemans
Aanspreekpunt inleefsessies
Groot Begijnhof 14 • 9040 Gent
Autismetelefoon 078 152 252

Kabinet minister Ben Weyts, Viceminister-president van de Vlaamse Regering, Vlaams minister van Onderwijs, Sport, Dierenwelzijn en Vlaamse Rand

Jonas De Smedt
Raadgever Onderwijs
Kreupelenstraat 2
1000 Brussel

Stedelijk onderwijs| CLB

Cindy Bruylants | psycho-pedagogisch consulent
Biekorfstraat 72| 2060 Antwerpen
tel + 32 3 338 30 99 | GSM +32 499 57 94 97
cindy.bruylants@so.antwerpen.be | www.stedelijkonderwijs.be/CLB